

O‘QITUVCHINING TA’LIM JARAYONIDAGI MAHORATI

Babamuradov Ravshan Xosilovich

Sirdaryo viloyati Oqoltin tumani 12-umumiy o‘rta ta’lim maktabi direktori

Annotatsiya: *Maqola “O‘qituvchining ta’lim jarayonidagi mahorati” deb nomlangan bo‘lib, unda o‘qituvchining pedagogik faoliyatidagi mahorati va uning o‘quvchilarga ta’lim berishdagi rolini tahlil qiladi. Maqolada o‘qituvchining pedagogik bilimlari, metodologik ko‘nikmalari va shaxsiy fazilatlari haqida so‘z boradi. Maqola o‘qituvchilarga pedagogik faoliyatini takomillashtirish va zamonaviy metodlarni qo‘llashda foydali maslahatlar beradi.*

Kalit so‘zlar: *O‘qituvchining pedagogik mahorati, Ta’lim jarayoni, Pedagogik bilim, Metodologik ko‘nikmalar, Ijodiy fikrlash, Mustaqil o‘rganish, Zamonaviy ta’lim texnologiyalari, O‘qituvchining shaxsiy fazilatlari, O‘quvchilarning bilim olish jarayoni, Ta’lim metodlari, Blended learning (aralash ta’lim).*

O‘qituvchining ta’lim jarayonidagi mahorati — uning pedagogik faoliyatining muhim tarkibiy qismidir. Mahoratli o‘qituvchi faqat bilim beribgina qolmay, balki o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, ularning ijodiy va kritik fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ham katta e’tibor beradi. Bu maqolada o‘qituvchining ta’lim jarayonidagi mahorati, uning pedagogik faoliyatidagi roli, metod va texnologiyalarni qo‘llashdagi ko‘nikmalari haqida so‘z boradi.

1. O‘qituvchining Pedagogik Mahorati O‘qituvchining ta’lim jarayonidagi mahorati, uning o‘quvchilarga ta’lim berishdagi yuqori darajadagi kompetensiyasi va o‘z ishiga bo‘lgan chuqur e’tiboridan iborat. Bunday mahoratni shakllantirishda pedagogik bilim, o‘qituvchining tajribasi, shaxsiy fazilatlari va metodologik malakalari muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik mahorat, asosan, uchta asosiy komponentga bo‘linadi:

Bilim: O‘qituvchi o‘z sohasida chuqur bilimga ega bo‘lishi kerak. Bu bilimlar nafaqat o‘quv dasturini, balki zamonaviy ta’lim texnologiyalarini va metodlarini ham o‘z ichiga oladi.

Hozirgi kunda o‘qituvchining pedagogik mahoratida "Bilish, tushunish, qo‘llash, tahlil qilish, sintez qilish baholash" kabi didaktik qonuniyatlar ta’lim berishning muhim kategoriyalari sifatida e’tirof etilgan. Shaxsga ta’lim-tarbiya berish jarayoni nihoyatda murakkab jarayon, qadimdan bu faoliyatga o‘sha davrning, jamiyatning yetuk arboblari jalb etilganligi bejizga emas. Ushbu holat kelajak avlod tarbiyasi, ularga ta’lim va tarbiya berish va shaxs kamoloti, balki jamiyatning ertangi kun taraqqiyotini ham belgilovchi muhim ahamiyatga ega ekanligini e’tirof etiladi.

Ko‘nikmalar: O‘qituvchi o‘quvchilarning ehtiyojlarini tushunish va ularning individual xususiyatlariga mos ravishda ta’limni tashkil etish ko‘nikmasiga ega bo‘lishi zarur. Har qaysi davrni o‘z ta’lim berish jarayoni shakllangan. O‘qituvchi esa o‘z navbatida

ko‘nikmalar zanjiridan bilim va malakalarni qanday paydo qilishni bilishi muhim sanalgan. Shaxsiy fazilatlar: O‘qituvchining o‘z ishi va o‘quvchilariga bo‘lgan sadoqati, empatiyasi va rahbarlik qobiliyatlari, sifatli va mohoratli dars berishi pedagogik mahoratni shakllantiruvchi muhim omillardir.

2. Ta’limda zamonaviy yondashuvlar va texnologiyalar Bugungi kunda ta’lim jarayonida o‘qituvchilar faqat bilim berish emas, balki o‘quvchilarga tanqidiy fikrlash, mustaqil o‘rganish va kreativ yondashuvlarni rivojlantirishga ham katta e’tibor berishlari kerak. O‘qituvchining pedagogik mahorati nafaqat bilimlarni samarali yetkazish berish, balki yangi texnologiyalarni o‘quv jarayoniga kiritishda ham namoyon bo‘ladi.

Pedagogik texnologiya ta’lim (tarbiya) maqsadiga tashkiliy-uslubiy vositalar yordamida erishish mumkinligini ifodalaydi. Agar texnologik tizimlarda asosiy e’tibor bilimlarni uzatish va o‘quvchilar tomonidan o‘zlashtirilgan bilimlar darajasini aniqlash maqsadida nazoratni yo‘lga qo‘yilsa, kutilayotgan natijalar o‘z samarasini beradi.

Har qanday pedagogik texnologiya amalga oshirilayotgan jarayonni tartibli, izchil, samarali kechishini ta’minlaydi. Pedagogik jarayonda kutilgan natijalarga erishishda maqsad (o‘quv maqsadi yoki tarbiyaviy maqsad) ning aniq qo‘yilishi va to‘la amalga oshirilishi muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy ta’lim texnologiyalari:

Dijital platformalar: O‘qituvchilar darslarda interaktiv ta’lim platformalari, masalan, Google Classroom, Moodle kabi vositalardan foydalanishi mumkin. Multimedia: Video, audio va boshqa vizual vositalar orqali o‘quvchilarga yanada samarali bilim berish mumkin.

Gamifikatsiya: O‘quv jarayonini qiziqarli va motivatsion qilish uchun o‘yin elementlaridan foydalanish.

Blended learning: O‘quvchilar uchun onlayn va oflayn ta’lim metodlarini birlashtirish.

3. O‘qituvchining ta’lim jarayonida ro‘li O‘qituvchining ta’lim jarayonidagi roli har doim o‘zgarib turadi. Hozirgi ta’limda

o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quvchilarning fikrini o‘zgartiruvchi, ilhomlantiruvchi va yo‘naltiruvchi yo‘lboshchidir. O‘qituvchi shuningdek, ta’lim jarayonining tashkilotchisi, muallifi va boshqaruvchisi sifatida o‘quvchilarning intellektual va shaxsiy rivojlanishiga ta’sir qiladi. Bu esa yanada o‘qituvchiga mas’uliyatni va fidoiylikni talab qiladi.

Bundan tashqari, o‘qituvchi o‘quvchilarga faqat nazariy bilimlarni berib qolmasdan, ularning amaliy ko‘nikmalarini ham shakllantirishi kerak. Shuning uchun, o‘qituvchining asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarga o‘z bilimlarini hayotda qo‘llay olish qobiliyatini rivojlantirishdan iboratdir.

Shu bilan bir qatorda o‘qituvchi shaxsini izohlovchi terminlar bilan ham qisqacha tanishib olsak yanada samarali bo‘ladi:

Boshqarish — tashkil etish, qaror qabul qilishga qaratilgan faoliyat. Obyektni o‘z xizmat vazifasi doirasida nazorat qilish, tartibga solish, ishonchli axborotlar asosida tahlil qilish va yakun yasash.

Burch — muayyan axloqiy majburiyatlarni his qilish, uning zarurligini anglash.

Vazifa — maqsad va uni amalga oshirish bosqichlarining oydinlashtirilishi.

Intellekt — shaxsning turli faoliyat shakllarini muvaffaqiyat bilan o‘zlashtirishini belgilaydigan tug‘ma va o‘zlashma barcha aqliy qobiliyatlar majmui.

Ishontira olish — axborot oqimining shaxs tom onidan tanqiddan holi, erkin ravishda o‘zlashishiga erishishni ko‘zlagan ruhiy ta’sir etish metodi.

Kasbiy bilimdonlik — pedagogik faoliyat yuritish uchun zarur bo‘lgan nazariy va amaliy tayyorlik birligi.

Pedagogik mahorat — U pedagogik jarayonni bilish, uni tashkil eta olish, harakatga keltira olish (A.S. Makarenko), hamda pedagogik jarayonning yuqori samaradorligini belgilovchi shaxsning ish sifati va xususiyatlari sintezidir.

Ushbu terminlar mohiyati har bir o‘qituvchi ish faoliyatida duch keladigan, kundalik o‘quv jarayonida qo‘llaydigan terminlar va harakatlar majmuyidir.

4. O‘qituvchining Pedagogik Metodlari Pedagogik metodlar o‘qituvchining ta’lim jarayonidagi mahoratining asosiy elementidir. Har bir metod o‘quvchilarning individual xususiyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda tanlanishi kerak. Quyidagi metodlar zamonaviy ta’lim jarayonida keng qo‘llaniladi:

Leksik va seminar usullari: Bilim berishda an’anaviy darslar, seminarlar va taqdimotlardan foydalanish. Leksik (Dars Taqdimoti): O‘qituvchi tomonidan o‘quvchilarga yangi bilimlarni so‘z orqali tushuntirish. Bu metodda o‘qituvchi asosiy o‘quv materialini taqdim etadi, o‘quvchilar esa tinglashadi va savollar berishlari mumkin.

Seminar: Bu metodda o‘quvchilar muhokama qilish, fikr almashish va o‘z nuqtai nazarlarini ifodalash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. O‘qituvchi o‘quvchilarga mavzu bo‘yicha yo‘naltiruvchi savollar beradi, lekin muhokama jarayonida faol ishtirok etmaydi. Repetitsiya (Takrorlash): O‘qituvchi avvalgi darslarda o‘rgatilgan materialni takrorlash orqali o‘quvchilarning eslab qolish ko‘nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Interfaol metodlar: O‘quvchilarning fikrini va faoliyatini rag‘batlantirish uchun guruhli ishlar, rolli o‘yinlar va munozaralar. Barkamol Darslar (Problem-Based Learning - PBL): O‘quvchilar dars davomida real hayotdagi masalalarni hal qilishga o‘rgatiladi. Bu metodda muammoni hal qilish jarayoni o‘quvchilarning faol ishtirokini talab qiladi. Guruh Ishlari: O‘quvchilar kichik guruhlariga bo‘linib, biror mavzu bo‘yicha birgalikda ishlashadi. Bu metod o‘quvchilarga fikr almashish, muammolarni birgalikda yechish va jamoaviy ishni o‘rganish imkoniyatini yaratadi.

Munozara (Debat): O‘quvchilar o‘z fikrlarini asoslash va boshqa fikrlarni tinglash orqali argumentatsiya qilishni o‘rganadilar. Bu metod o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi. Rollarni O‘ynash (Role-Playing): O‘quvchilar turli rollarni o‘ynash orqali mavzuni amaliyotda qo‘llashni o‘rganadilar. Bu metod kommunikatsiya ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ishlab chiqilgan metodlar: Problema asosidagi o‘rganish, loyiha ishlari va interaktiv materiallar. Muammolar Asosidagi o‘rganish, Loyiha asosidagi o‘rganish, Hollar asosidagi o‘rganish, So‘rov asosidagi o‘rganish. Bu metod o‘quvchilarga real hayotdagi masalalar va muammolarni hal qilishda amaliy bilimlarni olish imkoniyatini beradi. Ishlab chiqilgan metodlar o‘quvchilarning faol ishtirokini talab qiladi va ularning nazariy

bilimlarni amaliyotda qo‘llashiga yordam beradi. Ishlab chiqilgan metodlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu metodlar o‘quvchilarga o‘z bilimlarini hayotda qo‘llash, kreativ fikrlash va jamoaviy ish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlarini yaratadi. O‘qituvchi ushbu metodlarni dars jarayoniga integratsiyalash orqali o‘quvchilarning samarali o‘rganishiga yordam beradi.

XULOSA

O‘qituvchining ta’lim jarayonidagi pedagogic mahorati – uning pedagogic yondashuvlar, texnologiya va metodlarni amaliyotga tatbiq etishdagi professional qobiliyatidir. Hozirgi zamon talablariga mos ravishda javob bera oladigan, o‘quvchilarga faqatgina bilim beribgina qolmay, ularning individual, shaxsiy rivojlanishiga hissa qo‘shadigan o‘qituvchi pedagogik mahoratga ega hisoblanadi.

Shuning uchun, o‘qituvchilarkasbiy orttirilgan o‘z bilim va ko‘nikmalarini har doim yangilab borishlari zarur. Bu esa nafaqat o‘quvchilarning zamonaviy, sifatli ta’lim olishiga, ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga ham o‘z ta’sir ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Tolipov, O‘tkir. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat (O‘quv qo‘llanma) Dilnoz Ro'ziyeva / -Toshkent: “INNOVATSIYA-ZIYO”, 2019, 276 b.
2. Rahima Mavlonova Nargiz Rahmonqulova. Boshlang‘ich ta’limda pedagogika, innovatsiya, integratsiya o‘quv qo‘llanma. G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent – 2013
3. Xoliqov A. A. X-72 Pedagogik mahorat. Darslik / A. A. Xoliqov; O‘zR Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi. - T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2011, -420 b.